

Ana Pavlič

Michel Foucault: »Družbo je treba braniti«. Predavanja na Collège de France (1975–1976). Ljubljana: Studia Humanitatis, 2015. 229 strani (ISBN 978-961-6798-58-7), 25 EUR

Knjiga *Družbo je treba braniti* je nastala kot popis govornjene besede Michela Foucaulta na njegovih enajstih predavanjih na Collège de France, ki so se zvrstila med 7. 1. in 17. 3. 1976. Foucault je s predavanji na Collège de France sicer začel januarja 1971 v sklopu profesure, ki je bila poimenovala Zgodovina sistemov mišljenja. Teoretsko, vsebinsko in zgodovinsko lahko omenjeni sklop predavanj uvrstimo med za mnoge temeljna dela Foucaultove misli, saj so predavanja »Družbo je treba braniti« umeščena za izdajo Nadzorovanja in kaznovanja ter pred izdajo Volje do znanja. Že v svojem prvem predavanju Foucault jasno izrazi namen svoje raziskave, ko začne s predstavitvijo in opredelitvijo projekta genealogije kot protiznanosti, upora vednosti, ki je dejaven v boju zoper institucionalizacijo znanstvenega diskurza s strani oblasti in katerega namen je boj proti oblastnim učinkom znanstvenega diskurza (in kritika pretenzije po znanosti), nato pa si kmalu zastavi enega izmed ključnih vprašanj sklopa predavanj: *kako (in s pomočjo katerih dispozitivov) deluje oblast?* Kljub temu da že ob koncu prvega predavanja nakaže, da bo vsebina prihodnjih pravzaprav poskus neekonomske analize oblasti, analize, ki bo preseгла kanonski liberalnopravno (oblast se konstituira pod pogojem pravne forme – menjalna pogodba) in marksistično analizo (oblast se konstituira prek ohranjanja produkcijskih razmerij), pri čemer je, kot vidimo, za temelj obeh analiz *izbrana ekonomija*. Ko nam avtor v nadaljevanju še bolj jasno prikaže temeljne koncepte, okoli katerih bo gradil vsebino predavanj, ki sledijo, nam v iskanju neekonomske analize oblasti predstavi še dve potencialni (prežvečeni in priložnostni) hipotezi, ki sta ključni za samo jedro predavanj: Reichova hipoteza oblasti, ki je zvedena na opresijo (pogodba – zatiranje) in Clausewitzovo hipotezo oblasti kot nenehno vojno, vojno z drugimi sredstvi (vojna – represija, dominacija – represija). Foucault se, seveda, v nadaljevanju loti razmisleka o pomenu, vplivu in delovanju vojne na delovanje oblasti. Vojna postane središče predavanj »Družbo je treba braniti«, saj se nam, kot nas opomni Foucault, zdí povsem naravno, da oblast brani družbo (str. 11–30). V drugem predavanju (14. 1. 1976) Foucault pravzaprav govori o dvojem: ko nam predstavlja pravnopolično teorijo suverenosti (ki že od srednjega veka naprej določa legitimnost oblasti) in njene štiri zgodovinske vloge, v bistvu govori (tudi) o svojem prejšnjem raziskovanju na Collège de France, katerega rezultat je bila analiza disciplinarnih oblastnih mehanizmov, ki delujejo na telesa in na vse *tisto*, kar telesa delajo. To, čemur smo bili priča od 17. in v 18. stoletju, je pojav popolnoma novih oblastnih mehanizmov, ki ga ni mogoče prevesti v jezik do takrat veljavne suverenosti, je pa bil zagotovo ključen za nastanek industrijskega kapitalizma in industrijske družbe. Po petih letih ukvarjanja z disciplinami in vprašanji, »kako« preučevati oblast, je Foucault napovedal prihodnjih pet let ukvarjanja z vojno, spopadi in boji (str. 31–51). Tretje predavanje (21. 1. 1976) razkrije podrobnejši načrt take analize oblasti. Foucault namreč ponudi predlog drugačnega projekta analize oblasti, ki naj se otrese tradicionalne trojne predpostavke suverenosti (subjekt, enotnost oblasti, zakon) in naj namesto tega poudarja razmerja dominacije, z drugimi besedami to pomeni, naj nas zanima, kako se skozi odnose podrejanja proizvaja subjekte. Na tem mestu se pojavi tudi *vojna*. Foucault predstavi diskurz vojne kot osnove družbenih razmerij, ki ne proizvajata tradicionalnih položajev subjektov, diskurz vojne je diskurz perspektive, kjer resnica deluje kot orožje, to je diskurz, ki prekine s filozofsko tradicijo pravnih diskurzov, še več, Foucault ga označi za prvi izključno zgodovinsko-politični diskurz na Zahodu. Za ta diskurz sta značilni mračnost in kritika, ki je za lažjo artikulacijo pomoč poiskala pri velikih mitoloških zgodbah, ki govorijo o pretekli dobi pomembnih prednikov, prihodu novega kraljestva ... Foucault je rojstvo tega diskurza identificiral na dveh mestih: okrog leta 1630 naj bi se pojavil kot diskurz puritancev in revellerjev v Angliji, poleg tega pa je prisoten

tudi okoli leta 1720 ob koncu kraljevanja Ludvika XIV. Okoliščine nastanka in nadaljnji potek diskurza avtor podrobno (in za zamejenost našega prostora preveč obširno) obravnava, zato na tem mestu predstavimo zgolj ključno idejo, ki iz tega sledi, to je, da je od tega časa naprej (od 17. stoletja) vojna, ki našo družbo *prepreda in binarno deli na dva dela, rasna vojna*, to pomeni, da je družbeno telo artikulirano v dveh rasah (str. 51–73). Od vojne do državnega rasizma pride Michel Foucault ob koncu tretjega predavanja in temu v resnici tudi posveti celotno drugo polovico knjige (oziroma predavanj). Rasna teorija je doživela prepis, ki se dogaja od začetka 19. stoletja naprej in ki v nameri definiranja razrednega boja teži po izbrisu rasnega konflikta. Ta prepis je, kot nam kaže Foucault, omogočil nastanek državnega rasizma in diskurz rasne vojne se je ob koncu 19. stoletja transformiral v rasistični diskurz, ki staro idejo »Moramo se braniti pred družbo« zamenja z »Družbo moramo braniti pred vsemi biološkimi nevarnostmi te druge rase, te pod-rase, te proti-rase, ki jo proti svoji volji sproti konstituiramo« (str. 71). Vsebina predavanj od četrtega do predzadnjega, desetega predavanja je posvečena dvojemu: Michel Foucault nam po eni strani predstavlja hvalnico diskurza vojne ras, zgodovinske zavesti, ki jo ta producira, ta zgodovina rasne vojne je v čistem nasprotju z zgodovino suverenosti, ki jo je Zahod poprej poznal, to je proti-zgodovina, zgodovina, ki ne utrjuje in ne opravičuje oblasti, temveč jo nenehno izziva in napada. Če nam je torej v drugi polovici knjige Foucault po eni strani prikazoval skorajšnje revolucionarno moč diskurza vojne ras (poglavja/predavanja, kjer opisuje angleško in francosko izkušnjo diskurza vojne ras), nas je po drugi opozarjal na nekaj, kar bo poimenoval in dokončno pojasnil šele v zadnjem, enajstem poglavju. Ko bi diskurz vojne ras lahko dejansko postal revolucionaren, to je bilo v času 19. stoletja, smo bili priča nekemu novemu zastavku diskurza, ki ga je uvedla država. Pojasnimo: diskurz ras (v množini) je omogočal orožje za boj proti zgodovini (rimske) suverenosti, a Država je za namene ohranjanja lastne suverenosti rekodirala in obrnila to orožje v diskurz rase (rase v ednini), ki je omogočal nastanek rasizma. Če je bil čas 18. stoletja čas, ki je vojno ustoličil kot enega ključnih vidikov za analizo političnih razmerij, se moramo ob koncu (s Foucaultom) vprašati, kaj se je zgodilo v zgodovinskem diskurzu 19. stoletja, da je bila vojna izbrisana, omejena. Vloga vojne je prišla na svetlo, a bila je izrazito negativna – ne konstituira več zgodovine, temveč brani in ohranja družbo, neizogibno je torej v 19. stoletju stala ideje interne vojne, državnega rasizma, ki družbo brani pred nevarnostmi, ki se rojevajo v njej sami, v njenem lastnem telesu. Ali – če se vprašamo drugače – kakšna oblast je nastopila takrat, da je za svoj temeljni mehanizem izbrala ravno rasizem? Biooblast. Foucault poudari, da je eden izmed paradoksov biooblasti to, da ubija, kljub temu da je celotna zgodba njenega obstoja posvečena ideji podaljševanja življenja, a ravno na tem mestu se pojavi rasizem, ki poskrbi za moralno funkcijo Države (str. 73–293). Misli zadnjega predavanja Michela Foucaulta so, kot lahko vidimo, v resnici nujen začetek novih premišljevanj.